

WILHELMUS HUBERTUS JACOBUS MAESSEN EN ZIJN COLLECTIE

door Br. VIRGILIUS LEFEBER

Op 27 maart 1975 overleed op 83-jarige leeftijd ons medelid Jacques Maessen, rasechte diepgelovige Maastrichtenaar, een trouw huisvader en Mosa-man, hartstochtelijk maar zeer selectief verzamelaar van insecten en planten, lid sinds januari 1924.

Helaas heb ik Oom Jacques pas leren kennen, toen hij al lang over het hoogtepunt van zijn activiteiten heen was, maar tot zelfs in zijn allerlaatste dagen is alles wat leeft en groeit hem blijven boeien in diepe bewondering voor Gods scheppende kracht die hem in die natuur zo duidelijk en onuitputtelijk bleek.

Wat hij in zijn lange leven verzameld heeft is wel degelijk de moeite waard en het was niet voor niets, dat Rector Cremers, zoals uit een brief van 12 juni 1942 blijkt, hem op 13 oktober 1932 schreef:

Je moet meer vangen, Jacques Maessen; en niet alleen vlinders.

Inderdaad wist heel zijn gezin terdege, dat de vlinderkennis zijn eerste liefde was en ook altijd zijn voornaamste hobby is gebleven. Reeds bij de wandelingen met zijn verloofde ging het vlindernet altijd mee en de collectie die hij achterliet en die 507 soorten in toch slechts 1800 exemplaren telt, is tot het laatste moment, mede met hulp van zijn dochter, goed verzorgd.

Maar op aansporing van Rector Cremers bleef het niet bij vlinders. Achtereenvolgens begon hij ook met wantsen, bijen en wespen, kevers, libellen, kokerjuffers, cicaden en tenslotte planten.

Ik ben niet in staat om over al die collecties een

acceptabel verslag uit te brengen, maar wil mij beperken tot de vlinders, de bijen en wespen en de planten.

Wat de planten betreft: het is te betreuren dat de beste vriend van Jacques Maessen, Leo Grégoire, ook juist van ons is heengegaan en bovendien was J. Maessen de laatste jaren niet meer in staat om het herbarium voldoende te verzorgen, zodat een groot deel door stofluis vernield werd. Enkele grote families (*Ranunculaceae*, *Umbelliferae*, *Papilionaceae*, *Compositae*) zelfs in hun geheel.

Van de 1097 in 1969 aanwezige soorten bleek er in 1975 nog slechts 575 in bruikbare staat die wellicht in het Natuurhistorisch Museum een plaatsje kunnen vinden.

De tweede collectie betreft zijn vangsten van bijen en wespen tussen 1932 en 1958.

De collectie bevindt zich momenteel onder mijn beheer, voor welk vertrouwen ik de familie hier nog hartelijk dank.

De Aculeaten bevinden zich in redelijk goede staat, en omvatten ongeveer de helft van onze Nederlandse soorten. Veel determinatiewerk in deze groep is verricht door J. P. van Lith te Rotterdam en door Drs. H. Sanders, toen Professor te Roermond. Ook met onze vorige voorzitter Prof. van Boven en met de bekende Pater Schmitz had hij contact, al ging dat dan voornamelijk over mieren, die ik hier buiten beschouwing laat. Met Dr. J. Wilcke had hij veel contact over spinnendoders en met Rector J. Teunissen over bijen.

Typerend voor J. Maessen is nog het volgende: ving hij iets nieuws, dan was het eerste exemplaar altijd voor het museum. Dat wilde dan eigenlijk zeggen: voor Rector Cremers, maar dat was voor hem hetzelfde. Dat gold voor alle collecties. Meerdere door hem gevangen soorten zijn dus niet in zijn collectie

te vinden, zoals b.v. *Andrena thoracica* en *fucata*; *Osmia spinulosa* e.d.

De volgende vangsten lijken me vermeldenswaard:

BIJEN

- Bombus* (hommel) *pomorum* Pnz. - Bemelen, een ♀, 10.V.1941, een ♀, 4.V.1939 en een ♂, 4.VIII.1940.
Bombus silvarum L. - Bemelen, een ♂, 16.VIII.1939; Borgharen, een ♀, 27.VI.1940 en een ♂, 23.VIII.1941; St. Pieter, twee ♀♀, 9 en 16.VIII.1941.
Bombus confusus Schck. - Borgharen, een ♀, 18.V.1939.
Bombus rudarius Muell. - Bemelen, drie ♀♀ en een ♂, 1940.
Bombus solstitialis Pz. - Bemelen, twee ♀♀, 1940 en Borgharen, een ♂, 1940.
Sphecodes spinulosus Hag. - Bemelen, 8.VI.1941.
Prosopis rinki G. - Schinveld, een ♀, 14.VIII.1948.
Andrena agilissima Sc. - „Maastricht”, een ♂, 28.V.1958.
Andrena minutuloides Prk. - St. Pieter, een ♀, 8.VII.1944 en Bemelen, een ♀, 9.VI.1945.
Andrena proxima K. - Bemelen, een ♀, 1.VIII.1940; Maastricht, twee ♀♀, 1.VI.1940 en Borgharen, een ♂, 3.VI.1945.
Andrena rosae Pz. - Borgharen, een ♀, 3.VIII.1941.
Halictus quadricinctus F. - Bemelen, een ♂, 1.VIII.1940 en St. Pieter, een ♀, 16.VIII.1941.
Halictus nitidus Pz. - Maastricht, een ♂, 7.VIII.1937.
Halictus quadrimaculatus K. - Borgharen, een ♂, 13.VIII.1944.
Halictus sexcinctus F. - Borgharen, 27.V.-18.VIII.1937-1940: een ♀ en drie ♂♂; St. Pieter, 1+16.VIII.1937 en 1940; Bemelen, een ♀, 28.VII.1940 en Gellik (B), een ♂, 31.VII.1937.
Rophites quinquemaculatus Sp. - „Maastricht” (=Slavante) een ♀, 31.VII.1955.
Dasygaster hirtipes F. - Borgharen, twee ♂♂, 16.VII.1938.
Xylocopa violacea L. - Maastricht, een ♂, 25.V.1937 en een ♂, 10.X.1952.
Osmia bicolor Schrk. - Bemelen, twee ♀♀, 31.V. en 8.VI.1941.
Anthidiellum strigatum Latr. - Maastricht, een ♀, 23.VI.1937.
Nomada roberjeotiana Pz. - Bemelen, een ♀, 18.VII.1939.
Nomada rhenana Mor. - „Maastricht”, een ♀, 1923.
Nomada sexfasciata Pz. - Bemelen, een hele serie ♂♂, ± 1940 en een ♀ te Lanaken (B), 31.V.1941.
Coelioxys aulolimbata Foerst. - Bemelen, twee ♂♂, 13 en 20.VII.1940; Maastricht, een ♂, 18.VI.1939 en twee ♀♀, 24.VI.1935 en 13.VII.1944.
Coelioxys conoidea Ill. - omgeving Weert, een ♀, 17.VIII.1951 en Bemelen, twee ♂♂, 19 en 28.VII.1940.
Coelioxys rufescens Lep. - Maastricht, een ♂, 13.VII.1944 en een ♀, 12.VI.1932.
Stelis punctulatisima K. - Heerlen, een ♂♀, VIII.1937; Gronsveld, een ♂, 27.VII.1938; Schinveld, een ♂, 13.VI.1937

en Maastricht, een ♂, 23.VII.1935, en twee ♀♀, 21.VII.1933 en 27.VI.1937.

Melecta luctuosa Sc. - Meerssen, een ♀, 22.VI.1941 en Bemelen, een ♂, 13.V.1938. Helaas betrof dit laatste exemplaar niet, zoals het etiket aangaf: *Thyreus orbatus*!!

WESPEN

- Chrysis fulgida* L. - Schinveld, een ♀, 13.VI.1937.
Hedychrum intermedium D. - drie ♀♀: Zutendaal (B) en Lanaken (B), 2 en 6.VIII.1937.
Eumenes pedunculatus Pz. - Gronsveld, een ♂, 22.VI.1935.
Eumenes coarctatus L. - Gronsveld, een ♂, 23.IX.1934.
Symmorphus murarius Var. *nitidilata* Lins. - Blijbeek, zonder datum; det. J. P. van Lith.
Mellinus sabulosus F. - Schinveld, een ♀, 14.VIII.1944 en Bemelen, een ♂, 6.VIII.1936.
Gorytes fallax Handl. - Exaeten, een ♀, VIII.1888; det. J. P. van Lith.
Corytes laticinctus Lep. - Bemelen, vier ♀♀, 6 en 8.VIII.1936, 30.VII.1938 en 19.VII.1941; Maastricht, een ♂, 10.VI.1940 en Borgharen, een ♀, 4.VIII.1934.
Cerceris ruficornis L. - Heerlen, een ♂, 16.VIII.1938; Bemelen, een ♂, 27.VII.1940 en Borgharen, een ♂♀, 16.VII.1938.
Crossocerus vagabundus Pz. - Maastricht, twee ♀♀, 10.VI.1935 en 16.VI.1937.
Ectemnius cephalotus Ol. - Borgharen, een ♀, 12.VIII.1939.
Lestica clypeata Schreb. - zes ♂♀ in juli 1934 tot 1941 te Bemelen, Borgharen en Gronsveld.
 En tot slot nog twee soorten, die ik in deze twaalf jaar hier vergeefs gezocht heb:
Argogorytes fargeii Sh. - Gronsveld, een ♀, 22.VI.1935, Borgharen, twee ♀♀, 5.VI.1937 en Maastricht, een ♂, 10.VI.1940; en de parasiet van deze soort:
Nysson interruptus F. - Borgharen, een ♀, 16.VI.1940.
 N.B. Waar zou dat rijke terrein te Borgharen toch gelegen hebben?

De VLINDER-belangstelling van Jacques Maessen ontstond al rond 1920. In 1924 werd hij lid van het Genootschap, zoals blijkt uit de presentielijst in het Maandbladnummer van 31 januari 1924.

Zoals reeds gezegd bevat zijn collectie ruim 500 soorten, maar enkele daarvan komen van ver buiten onze grenzen.

Met behulp van de critische aantekeningen van de heer J. Poot kon ik een lijstje samenstellen van de soorten, die hier op het ogenblik zeldzaam zijn.

We zijn er van overtuigd, dat een groot deel van deze soorten hier een halve eeuw geleden niet (zo) zeld-

zaam was. De geïnteresseerde lezer kan zelf zijn conclusies trekken over onze vlinderfauna in die periode.

Bij zijn uitstapjes buiten Zuid-Limburg hadden de Hautes Fagnes zijn voorkeur. Majoor Rijk was zijn steun in moeilijke gevallen en het contact met deze kleurrijke figuur groeide met de jaren uit tot een hechte vriendschap. Ook met B. J. Lempke had hij veel schriftelijk en soms ook persoonlijk contact; met Graaf Bentinck onderhield hij een soort ruilverkeer, zoals blijkt uit de vele vlinders uit Amerongen.

Wij beperken ons tot de nu zeldzame soorten, die J. Maessen zelf hier in de omgeving aantrof en die een vindplaats-etiket dragen:

- Colias palaino* - Hautes Fagnes, 30.VI.1935 en 3.VII.1938.
Apatura iris (grote weerschijnvlinder) - Gronsveld, 8.VII.1934 en 3-5.VII.1937.
Vanessa antiopa (rouwmantel) - Heerlen, 8.VIII.1934. (3 st.)
Vanessa polychloros (grote vos) - Maastricht en Bemelen 1934-1936. (zes stuks)
Erebia medusa - Longfay, 30.VI.1936 en 3.VII.1938.
Chrysophanus (Heodes) hippothoe - Longfay, 3.VII.1938.
Acherontia atropos (doodshoofdvlinder) - Meerssen, 1935 en Mechelen, X.1936. (vijf stuks)
Metopisilus porcellus - Maastricht?, 1936, leg. Fr. Sonnevile.
Hemaris fuciformis - Ryssen, ex larva, 1934.
Leucodonta bicoloria - Vaals, 20.V.1933 en Maastricht, 26.V.1942.
Gastropacha populifolia - Maastricht, 29.VI.1936.
Aglaia tau - Vaals, 17.V.1936; Beekhuizen, IV.1934 en Almelo, IV.1935.
Bryophila muralis - St. Pieter, 2.VIII.1941 (twee stuks)
Diloba coeruloccephala - Stein, 18.X.1929.
Leucania vilellina - Maastricht, 26.IX.1935.
Nola albula - Bemelen, 23.VII.1935.
Callimorpha quadripunctaria - St. Pieter, rond 1940, (vier stuks).
Sesia sphaeciformis - Meerssen, VI.1924.
Sesia culiciformis - Bemelen, 12.V.1945 en
Sesia ichneumoniformis - Borgharen, 23.VII.1946.

Oom Jacques heeft meermalen gezegd, als het over de toekomst van zijn collecties ging: Als ze maar goed gebruikt worden. Aan de uitvoering van zo'n gezegde zitten echter vele moeilijkheden vast. Niet iedereen heeft de moed van bijv. Br. Arnoud, die zelf en tijdig voor een goed onderdak van zijn col-

lecties gezorgd heeft, al ging ook dat niet zonder moeilijkheden.

Mogen de collecties van J. Maessen en zeker de waardevolste delen daaruit toch nog voor het nageslacht bewaard blijven. Dat zou naast ons gebed en de dankbare herinnering aan zijn persoon het mooiste zijn dat we voor hem nog kunnen doen.

Oom Jacques, bedankt voor uw vriendschap.

VOORJAARSTREKWAARNEMING VAN KRAANVOGELS

door HUB GILISSEN

Het was aswoensdag, een blauwe hemel, zonnig weer maar door een harde NO-wind vrij koud. Ik ruimde net tuingereedschap op en keek van afstand naar het stuk tuin dat ik net had omgespit. Toen zag ik de kraanvogels, laag overvliegend in een wanordelijke V-formatie en moeilijk te tellen. Daarom telde ik ze wel een keer of 5 tot dat ze niet meer te tellen waren, maar iedere keer een andere uitkomst.

„Waar gaan die naar toe” vroeg mijn buurman. Ik kon natuurlijk wel zeggen: het oostzeegebied, maar ik zei: „ik ga eens kijken, met de auto, ze volgen precies de E9. Ik geloof dat ze elk moment gaan landen om te overnachten”.

Het was 17.20 uur. Op de E9 had ik voorbij Sittard de moed al opgegeven ze nog te zullen zien, zo snel konden ze toch niet gevlogen zijn. Maar bij de afslag van Born haalde ik ze in: ze vlogen tussen Nieuwstadt en de E9. Snel verliet ik de autoweg en precies op het kruispunt met de weg Nieuwstadt-Susteren vlogen ze over me heen. Verschillende auto's toeterden omdat ik midden op de kruising stilstond. Het leek of ik de enige was die de vogels zag. Ik moest daarom wel doorrijden. Ze vlogen verder richting Susteren. Nog wist ik het aantal niet. Dan ook maar verder, door de tunnel van Susteren naar Hommelheide, via veldwegen naar abdij Ulbosch. Af en toe stoppen, tellen, plaats en tijd no-